

ДОСВІД РОЗРОБКИ МЕТОДІВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У НАУ

Л.О. Хоменко, кандидат філологічних наук, доцент, завідувачка кафедри
німецької та французької мов НАУ

О.Ю. Балалаєва, викладач кафедри німецької та французької мов НАУ
(Foreign_chair@twin.nauu.kiev.ua)

*Іноземні мови, дистанційне навчання, методи, технології, електронні
посібники*

У статті розглядається дидактичний аспект дистанційного навчання іноземних мов. Наведено технології та методи дистанційного навчання, проаналізовано дидактичний потенціал комп'ютерних засобів при навчанні іноземних мов.

Реальністю сьогодення є розширення міжнародних зв'язків України та її інтеграція до світової спільноти. За таких умов все більше уваги приділяється вивченню іноземних мов, при чому це стосується усіх сфер життя, де іноземні мови є ключем для розвитку міжнародних відносин, проведення наукових конференцій, культурного обміну між представниками різних країн та обміну інформацією. Багатомовність та полікультурність вважаються необхідними для громадян нової Європи, і відповідно – України. До випускників вищих навчальних закладів висувуються додаткові вимоги щодо володіння іноземними мовами. Ця проблема є актуальною і для Національного аграрного університету.

Потреба сучасного суспільства у спеціалістах сільського господарства, які вільно володіють іноземною мовою у побуті та у професійній діяльності, зумовлює необхідність пошуку нових конструктивних ідей для вирішення

проблеми оптимізації та інтенсифікації навчання іноземних мов, здобування нових знань та удосконалення рівня мовної та мовленнєвої підготовки.

Об'єктивною тенденцією у вищих закладах освіти, і НАУ зокрема, є скорочення кількості аудиторних годин та збільшення годин, що відводяться на самостійну роботу студентів. Трансформується роль викладача у навчальному процесі: поступово втрачає актуальність функція викладача як основного джерела інформації, він перетворюється на організатора, консультанта, керівника та експерта самостійної роботи студентів. Усе це потребує пошуку більш ефективних засобів навчання, які б виконували у навчальному процесі такі функції: інформуючу, формуючу, систематизуючу, контролюючу та мотивуючу. Таким вимогам можуть відповідати новітні комп'ютерні засоби навчання, до яких належать електронні посібники, мультимедійні курси, тренінгові програми та ін.

Досягнутий за останні роки прогрес у впровадженні новітніх комп'ютерних засобів у процес навчання іноземних мов у вищій школі потребує глибокого наукового обґрунтування дидактичних і методичних основ їх використання, визначення концептуальних засад створення електронних посібників як для позааудиторного навчання (дистанційного), так і для аудиторного. Розробка і впровадження електронних посібників у навчальний процес потребує комплексного вирішення таких дидактичних проблем, як розробка теорії та методики дистанційного навчання, технологій дистанційного навчання та ін. Для ефективної навчальної роботи необхідне якісне дидактичне забезпечення – комплекс взаємопов'язаних за дидактичними завданнями освіти та виховання різних видів змістовної навчальної інформації на різних носіях (у паперовому та електронному виглядах), розроблених з урахуванням вимог педагогіки, психології та інших наук. Електронні підручники є засобом навчання в

педагогічній системі дистанційного навчання, що містить елементи, властиві будь-якій дидактичній системі. Зараз електронні підручники є додатковим засобом при організації навчального процесу в межах традиційної освітньої системи. Однак із часом їх функції будуть спеціалізуватися в зв'язку з розвитком методів власне дистанційного навчання, що призведе до освоєння нових технологій у процесі їхнього створення.

Розробка електронних підручників є одним з провідних напрямків діяльності вищих навчальних закладів, що освоюють дистанційне навчання. Основні положення концепції дистанційного навчання в НАУ опрацьовані колективом авторів під керівництвом В.П. Лисенка. Згідно з концепцією, дистанційне навчання – це універсальна гуманістична форма навчання, що базується на використанні широкого спектра традиційних, нових інформаційних і телекомунікаційних технологій та технічних засобів; це форма самоосвіти, при якій, на відміну від заочної, навчальний процес повністю забезпечується науково-методичними матеріалами. Максимально ефективна реалізація цих вимог можлива шляхом створення дидактичної системи, заснованої на використанні в навчанні комп'ютерних засобів і технологій. Проте відсутність теорії таких навчальних засобів призводить до ряду серйозних проблем. Так, немає дефініції «електронний підручник», не розроблені принципи його створення і використання в навчальному процесі.

У 2002 році кафедра німецької та французької мов НАУ виступила з ініціативою розробки методів дистанційного навчання іноземних мов і створення електронних навчальних посібників з німецької, французької, латинської мов для аграрних закладів освіти III-IV рівнів акредитації. Метою досліджень є розробка та наукове обґрунтування дидактичних та методичних основ дистанційного навчання іноземних мов (німецька, французька,

латинська), створення електронних навчальних посібників для аграрних закладів освіти.

Основна характеристика комп'ютерного навчання іноземних мов взагалі як об'єкта наукового дослідження полягає у його очевидній міждисциплінарній природі. Ідеться про специфічний тип проблемно-орієнтованого дослідження, розташованого між галуззю чистих теоретичних досліджень, в яких головне – знання, і галуззю інформованої дії, де домінують застосовність, ефективність і практичні результати. Мета таких досліджень лежить у сфері практики, їхнє здійснення вимагає первинного виділення й відокремлення об'єкта дослідження, його структурних компонентів, співвіднесених із предметами дисциплін, що досліджують цей об'єкт. Міждисциплінарна сутність об'єкта визначає і міждисциплінарну парадигму його дослідження.

Науковими співробітниками кафедри розроблено загальні положення концепції дистанційного навчання німецької, французької та латинської мов в аграрних закладах освіти. На основі літературних даних і джерел Інтернет проаналізовано методичні та методологічні засади дистанційного навчання і зокрема іноземних мов. Детальному аналізу підлягали: завдання та перспективи дистанційного навчання в системі аграрної освіти; типологія його методів і технологій дистанційного навчання; дистанційне навчання як цілісна дидактична система; дидактичні особливості процесу дистанційного навчання німецької, французької та латинської мов.

Сучасні технології дистанційного навчання можна умовно розділити на три великі категорії:

- неінтерактивні (друковані матеріали, аудіо-, відеоносії),
характеристики: низька комунікаційна інтерактивність, добре відомі методики розробки навчальних матеріалів, низька вартість;

- засоби комп'ютерного навчання (електронні підручники, комп'ютерне тестування і контроль знань, новітні засоби мультимедіа),
характеристики: середній ступінь інтерактивності, відносно низька вартість, досить розвинута інфраструктура в Україні;
- відеоконференції - розвинуті засоби телекомунікацій на аудіоканалах, відеоканалах і комп'ютерних мережах,
характеристики: високий ступінь інтерактивності, хороша якість передачі зображення, висока вартість.

Ефективнішим є мультимедіа-підхід, заснований на використанні декількох взаємодоповнюючих інформаційних технологій. Основним фактором при виборі інформаційних технологій як засобів навчання має бути їхній освітній потенціал. Однак нині в Україні економічна і технологічна ситуація така, що вибір засобів залежить не стільки від їхнього педагогічного потенціалу, скільки від їх вартості та поширеності.

Педагогічні методи і прийоми, які використовуються при дистанційному навчанні, можна класифікувати так:

методи навчання за допомогою взаємодії слухача з освітніми ресурсами при мінімальній участі викладача і студентів (самонавчання). Для розвитку цих методів характерний мультимедійний підхід, коли за допомогою різноманітних засобів створюються освітні ресурси: друковані, аудіо-, відеоматеріали та навчальні матеріали, що надходять з комп'ютерних мереж;

методи індивідуалізованого викладання і навчання, для яких характерні взаємини одного студента з одним викладачем чи одного студента з іншим студентом (навчання "один до одного"). Ці методи реалізуються в дистанційній освіті в основному за допомогою таких технологій, як телефон, звичайна та електронна пошти;

методи, в основі яких лежить надання студентам навчального матеріалу викладачем чи експертом, при якому студенти не відіграють активної ролі у комунікації (навчання "один до багатьох"). Ці методи, властиві традиційній освітній системі, одержують новий розвиток на базі сучасних інформаційних технологій;

методи, для яких характерна активна взаємодія між всіма учасниками навчального процесу (навчання "багато до багатьох"). Розвиток цих методів пов'язаний з проведенням навчальних колективних дискусій і конференцій.

Відсутність спільного підходу до розробки методики практичних курсів дистанційного навчання іноземних мов можна розглядати як основну методичну проблему у цій галузі. Невирішеність даної проблеми, яка помітно гальмує процес упровадження дистанційного навчання іноземних мов до практики освіти, можна пояснити як її відносною новизною, так і її складністю. Це зумовлено тим, що суть проблеми знаходиться у точці перетину двох предметних галузей. Перша з них являє собою новітні інформаційні технології, друга – власне методику навчання іноземних мов.

Унікальність дидактичних властивостей комп'ютерних телекомунікаційних мереж щодо мети навчання іноземних мов полягає передусім у тому, що продуктивне навчання різних видів іномовної мовленнєвої діяльності може здійснюватися дистанційно завдяки:

можливості індивідуального двобічного телекомунікаційного спілкування студента з викладачем та з партнерами за навчанням;
доступу до численних джерел мовної навчальної інформації, яка зберігається у пам'яті мережевих комп'ютерів і розповсюджується через технічні засоби зв'язку.

Особливості психолого-педагогічних умов здійснення навчального процесу, притаманні тій чи іншій формі навчання, значною мірою визначаються тим, які реальні можливості мають студент і викладач для міжособистісного спілкування. Для дистанційного навчання іноземних мов такою особливістю є непрямий опосередкований характер процесу спілкування між викладачем і студентом, яке здійснюється через комп'ютерні комунікації. Дистанційне навчання надає можливість постійного і динамічного телекомунікаційного зв'язку на відстані студента і викладача та студентів поміж собою, при цьому ініціатива такого спілкування може походити від будь-якого із зазначених об'єктів навчального процесу. Саме ця особливість дозволяє зробити ДН іноземних мов через Інтернет суттєво відмінним за формою від заочного навчання і якоюсь мірою наблизити його до очного. Зрозуміло, що телекомунікаційне спілкування не спроможне (за рядом психологічних та педагогічних причин) замінити у повному обсязі безпосереднє “живе” спілкування.

Визначальний вплив способу міжособистісного спілкування суб'єктів навчального процесу на вибір методичного підходу та оптимальної організаційної форми для результативного навчання можливо пояснити з позицій теорії діяльності, розробленої А.Н. Леонтьєвим [7]. Згідно з цією теорією, процес навчання являє собою процес спільної діяльності учня (студента) і викладача. Для того, щоб діяльність суб'єктів навчання була спільною та взаєморегулюємою необхідна наявність комунікації між ними, яка б забезпечувала їх міжособистісне спілкування. Комунікація тут виступає як засіб взаємного обміну суб'єктами досвідом своєї діяльності з одного боку та як засіб цілеспрямованого керування спільною діяльністю – з іншого.

Таким чином, логічним є зробити висновок, що реальні можливості міжособистісного спілкування, які визначаються способом його здійснення, диктують свої вимоги до методики та організації навчального процесу.

Як зазначалося вище, ефективність використання того чи іншого засобу навчання багато у чому залежить від його дидактичних особливостей. Глобальна мережа Інтернет є абсолютно унікальним середовищем для навчання іноземних мов. Колосальні інформаційні та дидактичні можливості комп'ютерної мережі найбільш ефективно використовуються для:

навчальної діяльності у процесі дистанційних курсів;

самостійної пізнавальної діяльності студентів;

навчально-виховного процесу на заняттях та поза заняттями, у тому числі у системі додаткової освіти.

Для того, щоб визначити дидактичні можливості комп'ютерної мережі для викладання іноземних мов, передусім, необхідно визначити специфіку цієї дисципліни, її мету та завдання.

Мета і завдання навчання іноземних мов у нелінгвістичних ВНЗ відповідно до державного стандарту освіти зумовлені тими функціями, які дана дисципліна виконує у загальній системі освіти. До таких функцій належать:

практична функція, яка забезпечує формування комунікативної компетенції студентів (практичне володіння іноземною мовою в обмеженому обсязі як засобом спілкування у побуті та професійній діяльності);

загальноосвітня функція, яка передбачає формування у студентів елементарної лінгвістичної компетенції, знайомство із культурою країни тієї мови, що вивчається (країнознавча компетенція) та професійної компетенції;

виховна функція, спрямована на формування та розвиток у студентів системи етичних цінностей.

Вивчення іноземної мови сприяє підвищенню загальноосвітнього рівня та кваліфікації фахівців і розглядається як складовий елемент системи освіти, якому притаманні цілісність, автономність та специфіка. Вимоги до підготовки фахівців сільського господарства нового типу відображені у кваліфікаційних характеристиках випускників аграрної вищої школи (як бакалаврів, так і спеціалістів) і передбачають наявність високої культури і знання іноземної мови. Випускник сільськогосподарського вищого навчального закладу повинен володіти навичками розмовної мови, читання, перекладу та реферування текстів за фахом.

Мотивацією щодо вивчення іноземних мов служить професійна потреба студента стати висококваліфікованим фахівцем сільського господарства з умінням спілкуватися іноземною мовою та здобувати інформацію з новітньої зарубіжної літератури. Тому однією із особливостей цієї навчальної дисципліни в аграрних ВНЗ є її професійно-орієнтований характер.

Специфіка дисципліни “іноземна мова” полягає у тому, що домінуючим компонентом змісту навчання іноземної мови є не основи наук, а способи діяльності – навчання різних видів мовної та мовленнєвої діяльності: мовлення, аудіювання, читання, письма. Згідно психологічної теорії діяльності, навчання будь-якого виду діяльності здійснюється у процесі її реалізації. В основі формування умінь з будь-якого виду іномовної мовленнєвої діяльності лежать слухомоторні навички. Тому пріоритет у навчанні іноземних мов має належати виконанню вправ усного характеру. У цьому полягає як специфіка дисципліни, так і основна складність викладання іноземних мов, особливо, при формуванні навичок мовлення. Для вирішення таких завдань слід орієнтуватися на вибір оптимальних засобів навчання,

виходячи, передусім, з їх дидактичних особливостей та функцій. Специфіка навчальної дисципліни “іноземна мова” – формування комунікативної компетенції – потребує пріоритету інтерактивних засобів навчання для індивідуальної або групової роботи студентів.

Дистанційне навчання німецької та французької мов із використанням комп’ютерних та телекомунікаційних технологій має забезпечувати реалізацію таких завдань, як:

формування і розвиток умінь та навичок читання з безпосереднім використанням матеріалів мережі Інтернет;

удосконалення умінь аудіювання на основі адаптованих та автентичних звукових текстів;

формування умінь та навичок перекладу та реферування текстів за фахом;

удосконалення умінь монологічного та діалогічного мовлення;

розширення активного та пасивного словників, ознайомлення з лексикою сучасної іноземної мови, яка відбиває певний етап розвитку культури даної країни, соціального та політичного ладу суспільства;

формування елементів глобального мислення (діалог культур);

формування стійкої мотивації пізнавальної діяльності, потреби використання іноземної мови у реальному спілкуванні;

формування культури спілкування.

Дослідження в галузі педагогічної технології підтверджують, що потенціал комп’ютерного дистанційного навчання може бути найбільш ефективно використаний при вивченні іноземних мов, яке включає обговорення, інтенсивну розумову активність та колективну діяльність. Одним із перспективних напрямків роботи в системі дистанційного навчання іноземних мов є інтегрований підхід до вирішення основних завдань, які поєднують у цій системі: комплекс технологій з високим дидактичним

потенціалом і телекомунікаційну технологію; комп'ютерне навчання іноземних мов, технологію мультимедіа та методи інтенсивного навчання іноземних мов.

Сьогодні в Україні споживачам пропонуються численні й різноманітні електронні посібники та комп'ютерні програми для вивчення іноземних мов. Науковими співробітниками кафедри проаналізовано велику кількість електронних посібників та програм з німецької та французької мов, розміщених в Інтернеті або на окремих CD-ROM. На жаль, більшість з них являє собою спрощені популяризаторські довідники, які не можуть стати джерелом глибоких знань. Характерними недоліками багатьох існуючих електронних посібників є також довільна, методично непродумана презентація навчального матеріалу, зловживання мультимедійними засобами (аудіо- та відеофайлами, анімацією та ін.), які підміняють змістовну частину курсу.

Велика кількість електронних посібників є гіпертекстовими аналогами відомих (і як правило, чужих) друкованих видань. На нашу думку, на першому етапі розробки електронного посібника більш коректним і раціональним є створення власного посібника у друкованому варіанті, його апробація у навчальному процесі та редагування.

Створення електронних посібників з іноземних мов повинне починатися з глибокого аналізу цілей навчання, дидактичних можливостей нових технологій передачі навчальної інформації, коректування критеріїв контролю та оцінки рівня засвоєння знань.

Основні, на нашу думку, критерії якості електронного підручника або навчального посібника такі:

- висока якість змістовної частини;

- наявність визначеної концепції у використанні представлених продуктів і забезпечення їх достатньою кількістю методичних рекомендацій;
- наявність таких істотних властивостей, що можуть бути реалізовані винятково електронними засобами.

З іншого боку, сучасна економічна і технологічна ситуація в Україні є такою, що основними засобами навчання залишаються традиційні друковані підручники та посібники. Як вже зазначалося, надання пріоритету самостійній роботі студентів, потребує переосмислення методичних та методологічних засад навчання іноземної мови та створення якісно нових посібників, які б відповідали таким вимогам, як: науковість, автентичність (відповідність реальній сучасній іноземній мові), системна організація матеріалу як в межах усього посібника, так і в межах його окремих структурних частин (занять), комплексне представлення мовного матеріалу, взаємозв'язок навчання різними видами мовленнєвої діяльності, професійно-орієнтований характер.

Викладачами кафедри розроблено: електронні тести з німецької та французької мов для перевірки базового рівня знань; електронний підручник з французької мови для немовленнєвих факультетів вузів II-IV рівнів акредитації “Le français”; електронний довідник з латинської мови для студентів факультетів ветеринарно-медичного профілю, а також електронний латинсько-український і українсько-латинський словник ветеринарно-медичних термінів. Електронні посібники впроваджено у навчальний процес Національного аграрного університету. Аналіз даних, отриманих у результаті спостереження за апробацією посібників, підтверджує, що вони заслуговують на позитивну оцінку і можуть бути рекомендовані як для використання на заняттях з іноземних мов у вищих аграрних закладах освіти, так і для самостійної роботи студентів.

Список літератури

1. Карамышева Т.В. Изучение иностранных языков с помощью компьютера. В вопросах и ответах. – СПб.: Союз, 2001. – 192 с.
2. Пиотровский Р.Г. Обучающий лингвистический автомат // Комплексный подход к обучению иностранным языкам в педвузе и школе. – Кострома: КПИ, 1993. – С. 10 – 18.
3. Дмитриева Е.И. О перспективах и возможностях дистанционного обучения иностранным языкам с использованием компьютерных телекоммуникационных сетей. // Иностранный язык в школе. – 1997. – № 2. – С. 11 – 15.
4. Пиотровский Р.Г. Два подхода к построению авторских программ компьютерной оптимизации преподавания иностранных языков // Типы и содержание авторских программ по иностранным языкам. – СПб.: ИОВ РАО, 1994. – С. 27 – 31.
5. Хуторский Д.О. Принципы дистанционного творческого обучения // Эл. журнал “Эйдос”. – 1998. – №1. – С.16.
6. Околепов О.П. Процесс обучения в системе дистанционного образования // Эл. журнал “Дистанционное образование”. – 2000. – №3. – С. 41.
7. Скибицкий Э.Г. Дидактическое обеспечение процесса дистанционного обучения // Эл. журнал “Дистанционное образование”. – 2000. – №1.– С. 18.
8. Леонтьев А.Н. Психолингвистические очерки. – М.: Наука, 1970. – С. 46.
9. Технологічність як основний методичний підхід до створення курсів дистанційного навчання через Інтернет // Матеріали Другої Всеукраїнської

конференції молодих науковців “Інформаційні технології в науці та освіті”.
– Черкаси, 2000. – С. 18.

10. Минзов А.С. Проблемы обучения с использованием Интернет // Материалы Всероссийской научно-методической конференции ИОЛ-99. – С.-Петербург, 1991. – С. 76.

11. О.П. Околепов. Дистанционное обучение: сущность, дидактические особенности, технологии // Эл. журнал “Дистанционное образование”. – 1999. – №3. – С. 24.

Опыт разработки методов дистанционного обучения иностранным языкам в НАУ

Л.О. Хоменко, кандидат филологических наук, доцент, заведующая
кафедрой немецкого и французского языков НАУ

Е.Ю. Балалаева, преподаватель кафедры немецкого и французского
языков НАУ

В данной статье рассматривается дидактический аспект дистанционного обучения иностранным языкам. Приведены технологии и методы дистанционного обучения, проанализирован дидактический потенциал компьютерных средств при обучении иностранным языкам.

*Иностранные языки, дистанционное обучение, методы, технологии,
электронные пособия*

Experience of elaboration of foreign languages distance educational methods in NAU

Khomenko L.O., Balalaeva O. Yu.

This article deals with a didactic aspect of foreign languages distance teaching. The technologies and methods of distance education are presented. The didactic potential of computer means of education is analyzed.

Foreign languages, distance education, methods, technologies, electronic books